

Відсторонено-байдужий стиль виникає, як правило, у сім'ях, де батьки, зокрема мати, поглинена пристроєм свого особистого життя. Діти надані самим собі, відчують себе зайвими, прагнуть менше бути вдома, з боєм сприймають байдужо-відсторонене ставлення матері.

Виховання по типу "кумир сім'ї" часто виникає по відношенню до "пізніх дітей", коли довгоочікувана дитина нарешті народжується у немолодих батьків або самотньої жінки. У таких випадках на дитину готові молитися, всі його прохання і примхи виконуються, формується крайній егоцентризм, егоїзм, першими жертвами якого стають самі ж батьки.

Непоследовний стиль - коли у батьків, особливо у матері, не вистачає витримки, самовладання для здійснення послідовної виховної тактики в сім'ї. Виникають різкі емоційні перепади у відносинах з дітьми - від покарання, сліз, лайки до зворушливо-пестливих проявів, що призводить до втрати батьківського впливу на дітей. Підліток стає некерованим, непередбачуваним, нехтує думкою старших, батьків.

Висновок. Отже, можна дійти висновку, що неблагополуччя в сім'ї має прямий вплив на поведінку підлітків, на їх статус у соціумі, на становлення їх характеру, на формування життєвої позиції. Риси характеру і поведінка дітей, які помічені у девіантній поведінці, формуються в результаті відхилень у сімейних відносинах. Результатом кожної моделі виховання є перенесення прикладу свого виховання на дитину. Батьки використовують різні стилі виховання – і жоден з зазначених стилей не призводить до становлення здорової, гармонійної особистості.

Список використаних джерел:

1. Балакірева М.О. Про становище сімей в Україні: доповідь за підсумками Київ: Знання Прес, 2000. С.45- 56.
2. Целуйко В.М. Поняття та типи неблагополучних сімей. Психологія неблагополучних сімей. Москва: ВЛАДОС, 2003. С.82 -85.
3. Орбан Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Київ: Академвидав, 2005. С. 32 -36.

Науковий керівник: д. філос. н., доцент Коломієць О. Г.

Л. І. Штангрет

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖЕРТВАМИ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Нині шкільний булінг розглядається в сучасному світі як одна з найактуальніших соціально-педагогічних проблем, учасники якої потребують комплексної та цілісної кваліфікаційної допомоги.

В Україні робота з жертвами шкільного булінгу обумовлюється тим, що збільшується кількість фіксованих випадків шкільного знущання, проте єдиного механізму протидії цьому явищу не існує. Тому для нас наукову цінність представляє досвід зарубіжних країн у роботі з жертвами шкільного булінгу, який налічує багато різноманітних антибулінгових програм як запобігання, профілактики, так і реабілітації, реалізація яких свідчить про наявність певних успіхів, що є доказом ефективності.

Дослідженню явища булінгу присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених: Л. Лушпай, І. Бердишева, О. Барліта, Т. Алексеєнко, А. Губко, І. Сидорук, А. Король, Д. Лейн, І. Кон, Т. Фалд та ін.

Першу експериментальну програму протидії шкільному булінгу було розроблено в Норвегії Д. Ольвеусом у 1982-1984 рр.

Вона пройшла апробацію у 42 норвезьких школах і по закінченні було виявлено зниження частоти булінгу, що говорить про її відносну ефективність. Реалізація цієї програми передбачає 3 рівні: загальношкільний (анонімні діагностики, тренінги, організація

супервізорства); груповий на рівні класу (впровадження норм нульової толерантності до булінгу, проведення зустрічей) та індивідуальний (індивідуальна робота з жертвами, учителями та їх батьками) [1].

Великий спектр різноманітних програм було реалізовано й започатковано і в США, яка частково перейняла досвід Норвегії в досягненні бажаних результатів.

У боротьбі з булінгом, США використовує мобілізацію ресурсів (залучення до просвітницької діяльності соціальних служб, державних і недержавних установ, органи поліції). Програма поведінкової модифікації «D.A.R.E.» (англ. Drug Abuse Resistance Education) для дітей початкових класів, G.R.E.A.T. (англ. Gang Resistance Education and Training) для учнів підліткового віку. В основі цих програм покладена теорія соціального наuczіння А. Бандури і концепція поведінки ризику Р. Джессора. Найефективнішими компонентами були: формування навичок прийняття рішень, навичок протистояння тискові однолітків та інших впливів [1, 6].

Дещо іншого змісту в США існує програма профілактики для дітей «Діти попереджені про напад». Ця програма спрямована на розвиток у дітей критичного мислення, набуття асертивних навичок поведінки, інформування про звернення у випадку булінгу. Умовно програму можна розділити на 2 етапи. На першому здійснювались діагностика рівня знань дітей про їх права, соціального самопочуття, рівня задоволення базовими потребами. На другому проводилась безпосередня робота тренера у формі рольової гри [1, 7].

Щодо досвіду запобігання шкільному булінгу в Канаді варто відзначити, що робота в цій країні теж має низку особливостей.

Канадська програма «Зупини Булінг» містить наступні складові: можливість анонімної скарги щодо випадку булінгу, щорічне проведення Тижня обізнаності та попередження шкільного булінгу, навчання учнів відстоювати власну думку та будувати правильні міжособистісні стосунки, діє дозвіл на доповідну записку від персоналу школи про випадки булінгу. Також основними заходами в Канаді щодо зменшення поширення шкільного булінгу є: організація дозвілля у місцях школи, де існує менший нагляд, диференціювання перерв та часу завершення занять, посилення моніторингу місць школи, де найчастіше трапляється булінг [2].

Не менш важливою є робота в Німеччині, яка реалізується діяльністю для превенції та подолання явища булінгу в закладах загальної середньої освіти.

В Німеччині активно здійснюються превентивні заходи щодо булінгу в школах, де навчають не тільки розпізнавати булінг і навчають боротися з ним, а й готують їх до ролі «шефів» з числа старшокласників, які допомагають і захищають тих, хто цього потребує. Також в країні набуває поширення проектна діяльність, прикладом якої є соціальний проект «Gemeinsam Klasse sein» для учнів 5-7 класів, в межах якого проводились тренінги за превентивними методиками боротьби з булінгом [3].

В Франції профілактика та корекція булінгу здійснюється загалом у молодшому шкільному віці через співпрацю педагогів і психологів, поліції та місцевих общин. Також функціонує національна програма профілактики, яка містить в собі елементи толерантного ставлення до оточуючих, навички конструктивного діалогу у колективі, методи контролю поведінки. Також в школах існують лабораторії для анонімного анкетування, система дотримується прозорості, щоб відразу вирішити проблемні осередки булінгу [1, с. 9].

Цінним є й досвід Австрії, який набув популярності в Європі, країна застосовує комплексний підхід до профілактичних заходів проти булінгу за допомогою реалізації програми «Модель любові», яка базується на партнерських стосунках між учнем, вчителем та батьками. Програма працює протягом трьох основних послідовних фаз: досягнення згоди щодо програми профілактики булінгу в школі; розгляд питань щодо толерантності в школі; розроблення проекту профілактики спільно із залученими фахівцями [1, 11].

Отже, можна зрозуміти, що загальноприйнятої схеми або програми щодо роботи з шкільним булінгом в досвіді зарубіжних країн не існує, проте є спільні складові, серед яких:

– регулярні анонімні опитування школярів про ситуацію булінгу в школі;

- обговорення даної проблеми на класних, шкільних і батьківських зборах;
- розробка самими учнями кодексу поведінки;
- посилення уваги вчителів до поведінки дітей на перервах та на подвір'ї школи;
- навчання вчителів стратегіям профілактики булінгу.

Порівнюючи досвід зазначених країн можна звернутись до українського процесу боротьби з булінгом, який на сьогоднішній день, тільки починає набирати свої оберти.

Зокрема, Національна поліція України разом з Українським інститутом дослідження екстремізму ініціювала спільний проект із протидії булінгу — «Маю право бути собою». Заслуговує на увагу й інформаційна кампанія «#Стоп Булінг», яка орієнтована дітей та батьків. В рамках кампанії розроблено інформаційні матеріали, з яких можна дізнатися, які види булінгу існують та як діяти в ситуації, якщо ви стали свідком булінгу. Також плануються заходи боротьби з булінгом в рамках ухваленної президентом Національної стратегії з прав людини, яка містить захід з протидії булінгу в школі. Захід №82 зобов'язує Національну академію педагогічних наук, Міністерство освіти і науки й правозахисні громадські організації розробити спеціальну Програму навчання протидії цькуванню та дискримінації для педагогів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Поряд з тим в рамках розбудови Нової української школи та запровадженні інклюзивної освіти ЮНІСЕФ спільно з українським Урядом займаються втіленням Програми діяльності на 2018-2020 роки для скорочення нерівності та втілення прав усіх дітей в Україні. Досвідом та знаннями у створенні такої програми українським дослідникам буде допомагати Нік Вуйчич, який буде безпосередньо залучений до створення матеріалів для вчителів з протидії шкільного булінгу в умовах закладу загальної середньої освіти.

Таким чином варто зазначити, що в Україні на має чітко встановленого плану роботи з шкільним булінгом, проте це не говорить про бездіяльність в шкільному середовищі у випадку виявлення цього явища. На нашу думку, Україна, починаючи розроблення стратегій роботи з жертвами шкільного булінгу, має обов'язково звертатись до досвіду країн, які мають успіх в досягненні ефективних показників, щоб теж мати позитивні якісні та кількісні зміни в шкільному житті українських учнів, які заслуговують на життя без булінгу.

Список використаної літератури:

1. Воронкевич О. М. Аналіз психопрофілактичних та освітніх програм запобігання насилля у зарубіжних школах / О.М. Воронкевич // Актуальні проблеми психології. – Вип. 16. – С. 5-14.
2. Костюк О. Запобігання булінгу в навчальному середовищі (на прикладі шкіл Канади) / О. Костюк // Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей. – Тернопіль: Стереарт, 2014. – С. 91-94.
3. Явище мобінгу і булінгу як актуальні соціально-педагогічні проблеми взаємовідносин групи і особистості [Електронний ресурс] / Т. Ф. Алексеєнко. – 2011. – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua/view/0/>.

Науковий керівник: д. філос. н., доцент Коломієць О. Г.

А. Щербата

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СОЦІО-КУЛЬТУРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ГЕРІАТРИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах повноцінна життєдіяльність багатьох людей похилого віку не можлива без надання їм різних видів допомоги та послуг, які б відповідали їхнім соціальним потребам. У людей похилого віку після закінчення трудової діяльності настає період самотності, відчуття розриву з оточенням, переживання пов'язані із втратою істотних життєвих цінностей. Сучасне суспільство сьогодні не достатньо приділяє уваги людям похилого віку, їх потребам. В усьому світі збереження і